

VUK RADOVIĆ

STEČAJNI ISPLATNI REDOVI

U V O D

U stečajnom pravu je neophodno utvrditi ko koliko dobija. Stečajni isplatni redovi delimično daju odgovor na ovo pitanje, jer se njima uspostavljuju određeni odnosi između različitih neobezbedenih poverilaca u stečaju. Koliko će koji poverilac u stečaju dobiti u velikoj meri zavisi od stečajnog reda u kome se nalazi. Poverioci viših stečajnih redova imaju veću šansu da budu namireni od poverilaca nižih redova.

Zakon o stečajnom postupku je posle nekoliko decenija čekanja vratio stečajne isplatne redove u naš pravni poredak.¹ U poređenju sa prethodnim zakonom, učinjen je veliki pomak.² Međutim, u radu će se pokazati da zakonodavac nije u potpunosti odgovorio zadatku koji je pred njega postavljen.

Cilj ovog rada je da se uspostave osnovna načela u vezi sa stečajnim redovima, izvrši uporednopravna analiza stečajnih propisa u ovoj oblasti i kritički preispitaju naša *de lege lata* rešenja, uz davanje sugestija zakonopiscu o pravcu budućih promena.

Mr Vuk Radović, asistent Pravnog fakulteta u Beogradu.

¹ Zakon o stečajnom postupku (objavljen u Službenom glasniku Republike Srbije, br. 84/2004 – od sada: Zakon o stečaju), čl. 35.

² Zakon o prinudnom poravnjanju, stečaju i likvidaciji (objavljen u Službenom listu SFRJ, br. 84/89 – od sada: ZPPSL).

ODNOS STEČAJNIH ISPLATNIH REDOVA I NAČELA RAVNOMERNOG I PRAVIČNOG NAMIRENJA POVERILACA

Prilikom namirenja poverilaca polazi se od njihove principijelne ravnopravnosti (lat. *in concursu condicio omnium creditorum par*). U stečaju je ovo pravilo u velikoj meri relativizirano postojanjem stečajnih isplatnih redova. Kako objasniti postojanje stečajnih redova? Zašto su neki poverioci privilegovani u odnosu na ostale? Jedini odgovor je da to u konkretnom slučaju nalaže načelo pravičnosti. U skladu sa svojim shvatanjima morala, svaka država će odrediti šta je pravično. U ovom kontekstu pravičnost se javlja kao korekcija načela ravnopravnosti poverilaca. Konkretna implementacija odnosa ravnopravnosti i pravičnosti namirenja poverilaca u stečaju je najvidljivija na terenu stečajnih isplatnih redova. Unutar jednog stečajnog reda vlada potpuna ravnopravnost, dok samo postojanje različitih stečajnih redova, a s tim i privilegovanje pojedinih poverilaca, predstavlja refleksiju pravičnosti u stečaju. Osnovni problem u vezi sa stečajnim isplatnim redovima je kojim stečajnim poveriocima treba dati prednost u naplati sredstava iz unovčene stečajne mase, tj. koća svrstati u više isplatne redove. Od odgovora na ovo pitanje zavisi u kojoj meri je ostvareno načelo pravičnosti u raspodeli stečajne mase.

PODELE POVERILACA U STEČAJU

Pod poveriocima u stečaju se podrazumevaju svi oni pravni subjekti koji imaju neki imovinskopravni zahtev prema stečajnoj masi, tj. sva ona lica koja žele da participiraju u raspodeli stečajne mase. Neophodno je samo da se potraživanje novčano izrazi, a za sticanje svojstva poverioca u stečaju nevažno je da li je potraživanje dospelo ili nedospelo, utvrđeno ili neutvrđeno, novčano ili ne-novčano, uslovljeno ili neuslovljeno, osporeno ili neosporeno, obezbeđeno ili neobezbeđeno.³ Da bi se formirali stečajni isplatni redovi neophodno je prethodno izvršiti nekoliko podela svih poverilaca u stečaju i postaviti određene načelne odnose među njima.

³ Američki U.S.Collection Code (Bankruptcy Code) iz 1978. godine (od sada: USCC), čl. 101(5)(A); engleski Insolvency Act iz 1986. godine (od sada: InsAct), čl. 382(3); australijski Bankruptcy Act iz 1966. godine (od sada: BA), čl. 82(1); irski Bankruptcy Act iz 1988. godine (od sada: BA), čl. 75(1); nigerijski Bankruptcy Act iz 1990. godine (od sada: BA), čl. 32(2).

Prema obezbedenosti sva potraživanja u stečaju se dele na obezbedena i neobezbedena.

1) Pod obezbedenim (razlučnim) poveriocima, u smislu stečajnog prava, podrazumevaju se poverioci koji su svoja potraživanja zaštitili nekim stvarno-pravnim sredstvom obezbeđenja, odn. koji su stekli stvarno pravo na tuđoj stvari ili pravu, na osnovu koga mogu naplatiti svoje potraživanje iz vrednosti založene stvari ili prava pre ostalih poverilaca. Obezbedeni poverioci su do visine vrednosti založene stvari (prava) u najpovoljnijem položaju, jer ta stvar služi samo za namirenje njihove tražbine. Ako je vrednost založene stvari veća od obezbedenog potraživanja, višak ulazi u stečajnu masu i služi za namirenje svih ostalih (neobezbedenih) poverilaca. Ako je vrednost založene stvari (prava) manja od visine njihovog potraživanja, deo koji se ne može naplatiti je neobezbeden i ima pravnu sudbinu neobezbedenog potraživanja (tj. podleže *pro rata* raspodeli unovčene stečajne mase).

Zaštita obezbedenih potraživanja u stečajnom postupku je jedan od najznačajnijih zadataka stečajnog prava. Postoje dva osnovna načina zaštite obezbedenih poverilaca u stečaju. Prvi način obezbeđene poverioce ne posmatra kao poverioca u stečaju, jer oni i ne učestvuju u stečajnom postupku i ne isplaćuju se iz stečajne mase (stvari i prava koja služe kao sredstvo obezbeđenja ne ulaze u sastav stečajne mase). Stečajna pravila treba samo da obezbede očuvanje vrednosti sredstva obezbeđenja i da osiguraju obezbeđenog poverioca od eventualne štete zbog smanjenja vrednosti kolateralna. Po drugom pristupu celokupna imovina stečajnog dužnika, uključujući i stvari i prava koji služe kao sredstvo obezbeđenja, ulaze u stečajnu masu. Za iznos novčano izraženog obezbeđenog dela potraživanja, obezbedeni poverilac se svrstava u prvi stečajni isplatni red, tj. isplaćuje se pre svih drugih poverilaca.⁴ Naš Zakon o stečaju je prihvatio mešovitu konцепцију, po kojoj stvari i prava koja služe kao sredstvo obezbeđenja ulaze u stečajnu masu, pri čemu obezbedeni poverioci nisu stečajni poverioci i u stečajnom postupku se prioritetno isplaćuju van stečajnih redova iz sredstava dobijenih prodajom navedenih stvari odnosno prava.

Poseban problem predstavlja tretman troškova nastalih u vezi sa realizacijom i naplatom obezbedenih potraživanja. Jedna je mogućnost da se ovi troškovi namiruju pre obezbedenih poverilaca, dok bi se po drugoj oni isplaćivali posle, ali pre ostalih troškova stečajnog postupka.

⁴ Ovo rešenje je predložila Radna grupa za stečajno pravo formirana pri UNCITRAL-u na 22. zasedanju održanom od 6–17. decembra 1999. godine u Beču (strana 18, tačka 68).

2) Svi ostali poverioci spadaju u tzv. neobezbedene (obične) poverioce. Stečajni isplatni redovi se i formiraju sa ciljem da se napravi izvesna klasifikacija među neobezbedenim poveriocima, jer se obično poverioci najčešće ne svrstavaju u stečajne redove.

Svi neobezbedeni poverioci u stečaju se prema vremenu nastanka njihovih potraživanja dele na dve grupe: poverioce stečajne mase i poverioce stečajnog dužnika.

Poverioci stečajne mase su oni poverioci čija su potraživanja nastala posle otvaranja stečajnog postupka i to u vezi sa prikupljanjem, očuvanjem i unovčenjem stečajne mase, kao i sprovodenjem samog stečajnog postupka.⁵ Svi poverioci stečajne mase se mogu podeliti na: *troškove stečajnog postupka* (npr. naknada i nagrada stečajnom upravniku) i *poverioce stečajne mase u užem smislu reči* (npr. poverioci iz ugovora zaključenih posle otvaranja stečajnog postupka sa stečajnim upravnikom).⁶ Neki zakoni ove obaveze stečajne mase nazivaju dugovi stečajne mase⁷ ili ostale obaveze stečajne mase.⁸

Iako se pomenuta podela poverilaca stečajne mase uobičajila na našim prostorima, treba je smatrati veštačkom i krajnje nepotrebnom. Ona bi u praksi mogla doneti mnogo više štete nego koristi. Razlog neprihvatanja treba tražiti u činjenici da su svi poverioci stečajne mase u krajnjoj liniji troškovi stečajnog postupka, kao i da ne postoji jasan kriterijum za razgraničenje troškova stečajnog postupka od ostalih obaveza stečajne mase. Zato će od sada kao sinonimi biti korišćeni termini poverioci stečajne mase i troškovi stečajnog postupka. Na taj način postupaju i najrazvijenija stečajna zakonodavstva, poput SAD i Engleske.⁹ Opravданje za zadržavanje distinkeije troškova i dugova stečajne mase imaju samo one države kod kojih se troškovi namiruju pre ostalih poverilaca stečajne mase. U našem pravu svi oni zajedno čine prvi isplatni red i namiruju se ravnomerno, što njihovo razgraničenje čini izlišnjim. Treba istaći da je teorijski najlakše braniti stanovište po kome troškove stečajnog postupka, shodno tretima-

⁵ Mihajlo Dika, »*Stečajni postupak*«, Privreda i pravo, br. 1–2/88, Udruženje pravnika u privredi Jugoslavije, Beograd, str. 37.

⁶ ZPPSL je koristio termine troškovi stečajnog postupka i poverioci stečajne mase.

⁷ Zakon o stečajnom postupku Republike Srpske iz 2002. godine (objavljen u Službenom glasniku Republike Srpske, br. 67/2002, a ispravka je objavljena u broju 77/2002 – od sada: ZSP), čl. 42.

⁸ Hrvatski Stečajni zakon iz 1996. godine (objavljen u Narodnim novinama, br. 44/96 – od sada: SZ), čl. 87.

⁹ Karen Gross, »*Failure and Forgiveness – Rebalancing the Bankruptcy System*«, Yale University, New Haven, 1999, str. 147.; Robert Pennington, »*Corporate Insolvency Law*«, Butterworths, London, 1997, str. 280–285.

nu obezbedenih potraživanja, ne treba svrstavati u stečajne redove, već ih rezervisati samo za poverioce stečajnog dužnika.

Poverioci stečajnog dužnika su oni poverioci čija su potraživanja nastala pre momenta otvaranja stečajnog postupka. Većina teoretičara ih jednostavno naziva stečajnim poveriocima. U praksi nemaju svi stečajni poverioci isti značaj, zbog čega zakonodavac nekim od njih daje karakter privilegovanih potraživanja.

Osnovno pravilo je da se poverioci stečajne mase namiruju pre poverilaca stečajnog dužnika. Tek kada se namire poverioci stečajne mase u celosti, prelazi se na poverioce stečajnog dužnika, pri čemu se prvo isplaćuju poverioci čiji je status prioritetan, a ako preostane sredstava isplaćuju se ostali neobezbeđeni, neprivilegovani stečajni poverioci. Ovo pravilo je nesporno i univerzalno prihvачeno.

Iz izloženog se zaključuje da u stečaju načelo ravnopravnosti poverilaca u raspodeli stečajne mase nije dosledno sprovedeno do kraja, jer sva potraživanja nemaju jednak pravni položaj. Kada se utvrdi da je jedno lice poverilac u stečaju, ono ima različita prava na naplatu iz stečajne mase, zavisno od toga da li je njegovo potraživanje obezbeđeno, da li spada u kategoriju poverilaca stečajne mase (troškova stečajnog postupka), da li ima prioritetan status ili je tzv. obično neobezbeđeno potraživanje.¹⁰

NAČELA KOJA SE PRIMENJUJU NA STEČAJNE ISPLATNE REDOVE

U stečaju se iz stečajne mase prvo namiruju poverioci koji ulaze u prvi isplatni red, a ako posle toga preostane sredstava namiruju se poverioci drugog isplatnog reda i tako redom sve dok se ne dođe do poslednjeg stečajnog reda ili dok se ne iscrpu sredstva stečajne mase. U slučaju da su poverioci u potpunosti namireni, sud može na predlog stečajnog dužnika obustaviti postupak stečaja.¹¹

U vezi sa stečajnim isplatnim redovima univerzalno su prihvачena i u zakonima inkorporirana dva osnovna načela.

¹⁰ D. G. Epstein, S.H. Nickles, J.J. White, »Bankruptcy«, WEST Group, St. Paul, Minn., 1993, str. 461.

¹¹ Pravno shvatanje Odeljenja za privredne sporove Višeg privrednog suda od 25. marta 1996. godine, Sudska praksa privrednih sudova, Bilten br. 2/96, str. 12.

a) *Načelo isključivosti između stečajnih redova*. Načelo isključivosti znači da se poverioci kasnijeg (nižeg) stečajnog reda namiruju tek po potpunom namirenju poverilaca ranijeg (višeg) stečajnog reda.

b) *Načelo srazmernosti unutar jednog stečajnog reda*. Ako nema dovoljno sredstava za namirenje potraživanja određenog stečajnog reda u celosti, onda se primenjuje načelo srazmernosti, te će svi poverioci dobiti iznos srazmeran visini svojih potraživanja. Pravilo srazmernosti je u stečajnom pravu poznato još od vremena vladavine dinastije Tjudora (XVI vek) i od tada nikada nije ozbiljnije osporavano.¹² Iz ovoga proizlazi da ravnopravnost poverilaca dolazi do izražaja samo u okviru potraživanja koja se nalaze u istom stečajnom redu, a postojanje stečajnih redova predstavlja odraz neravnopravnosti poverilaca u stečaju.

POTRAŽIVANJA KOJA SPADAJU U POJEDINE STEČAJNE ISPLATNE REDOVE

Starija zakonodavstva su poznavala veći broj stečajnih redova, od kojih je svaki bio veoma obiman. Moderne tendencije su usmerene ka smanjenju broja stečajnih redova, a privilegovanje pojedinih poverilaca se zadržava samo tamo gde postoji očita potreba da se ti poverioci izmire pre ostalih. Favorizujući jedne, stečajno pravo vređa pravo drugih poverilaca i koliko god se u tom pravcu dublje ide, sve se više oštećuje princip ravnomerne naplate svih stečajnih poverilaca.¹³ Osim toga, povlašćivanjem brojnih poverilaca otežava se raspodela unovčene stečajne mase, što nije u skladu sa načelom ekonomičnosti i hitnosti stečajnog postupka.

Svaka država u zavisnosti od svojih interesa određuje koja potraživanja spadaju u koji stečajni red. Važnu ulogu u načelnom stvaranju stečajnih redova igraju brojne moralne vrednosti poput pravičnosti, celishodnosti, humanosti, socijalne pravde, itd. Neka potraživanja u nekim zemljama imaju prioritetan status u naplati, a da za to ne postoji opravdan razlog. Takva zakonodavna rešenja se mogu objasniti jedino flagrantnom favorizacijom posebnih interesnih grupa.¹⁴

¹² Fiona Tolmie, »*Introduction to Corporate and Personal Insolvency Law*«, Sweet & Maxwell, 1998, str. 393.

¹³ Velizar J. Mitrović, »*Stečajno pravo*«, Glavna prodaja u knjižari S.B. Cvijanovića, Beograd, 1926, str. 105.

¹⁴ Kako bi se drugačije mogao objasniti prioritetan položaj potraživanja ribara i proizvođača žitarica u SAD i to do iznosa od 4000\$ za svakog? Oni spadaju u prvi stečajni red, a da za to nema opravdanog razloga, osim velikog uticaja ovih interesnih grupa na Kongres. Vidi: američki USCC, čl. 507(a)(5).

Države se među sobom razlikuju i po broju stečajnih redova.¹⁵ U narednom delu rada svi neobezbeđeni poverioci u stečaju će biti svrstani u pojedine stečajne redove, pri čemu će biti ukazano na pravce budućih promena našeg zakona. Ponuđena rešenja predstavljajuće kombinaciju uporednih zakonodavnih odredaba,

¹⁵ Američki USCC poznaće šest stečajnih redova između kojih važi načelo isključivosti. Prvi stečajni red se sastoji iz devet podstečajnih isplatnih redova između kojih takođe važi načelo isključivosti, što je potpuno nepotrebno rešenje. Praktično, američki zakon poznaće 15 stečajnih redova (vidi: član 507. i 726.). Više o stečajnim redovima u SAD vidi: Douglas G. Baird & Thomas H. Jackson, »*Cases, Problems, and Materials on Bankruptcy*«, Little Brown and Company, Boston, 1990, str. 693–727. – Engleski InsAct predviđa sedam stečajnih isplatnih redova, ali se oni razlikuju zavisno od toga da li se radi o stečaju nad imovinom fizičkog lica (1. troškovi stečajnog postupka, 2. posebno privilegovana potraživanja (»pre-preferential debts«), 3. privilegovana potraživanja (»preferential debts«), 4. obična potraživanja (»ordinary debts«), 5. kamate dospele posle otvaranja stečajnog postupka, 6. subordinirana potraživanja (»postponed debts«) 7. višak koji se isplaćuje dužniku) ili korporativnom stečaju (1. troškovi stečajnog postupka, 2. privilegovana potraživanja, 3. poverioci obezbeđeni lebdećom zalogom, 4. obična potraživanja, 5. kamate dospele posle otvaranja stečajnog postupka, 6. podređena potraživanja i 7. višak koji se isplaćuje članovima privrednog društva (contributors)). Više o stečajnim redovima u Engleskoj vidi: Ian F. Fletcher, »*The Law of Insolvency*«, Sweet & Maxwell, London, 1996, str. 287–299. i 606–613. – Hrvatski SZ (čl. 71–71.) i ZSP Republike Srpske (čl. 31–34) poznaju tri stečajna reda: 1. viši isplatni red, 2. opšti isplatni red i 3. niži isplatni red. Van ovih stečajnih redova ostaju troškovi stečajnog postupka i ostale obaveze (dugovi) stečajne mase, koji se naplaćuju pre potraživanja koja spadaju u viši isplatni red. Sa teorijskog aspekta ovakvo rešenje je najdoslednije. Više o stečajnim redovima u Hrvatskoj i Republici Srpskoj vidi: Andrija Eraković, »Stečajni zakon s komentarom i primjerima«, RRiF, Zagreb, 1997, str. 64–67. i 73–74. i Vladimir Čolović & Nedeljko Milijević, »*Stečajni postupak*«, Udruženje pravnika Republike Srpske, Banja Luka, 2004, str. 54–57. – Crnogorski Zakon o insolventnosti privrednih društava (objavljen u Službenom listu RCG, br. 6/2002 – od sada: ZIPD) u članu 86. razlikuje šest relativno dobro uređenih klasa potraživanja poverilaca (1. obezbeđena potraživanja, 2. prioritetna potraživanja, 3. glavna potraživanja, 4. neobezbeđena potraživanja, 5. sporedna potraživanja i 6. vlasnici kapitala). – ZPPSL nije poznavao stečajne isplatne redove u pravom smislu te reči. Neka potraživanja on je svrstavao u tzv. posebne stečajne mase (npr. troškove stečajnog postupka i poverioce stečajne mase, zarade zaposlenih kod dužnika do visine garantovane zarade do dana otvaranja stečajnog postupka, itd.) i praktično se ovim institutom uspostavljao režim stečajnih redova. Ovakav posredan način rangiranja potraživanja poverilaca je bio pogrešan i mnogi teoretičari su se zalagali za uvođenje stečajnih redova u naš novi stečajni zakon. Stečajne redove su poznivali i naši stariji stečajni zakoni (vidi: Stečajni zakon iz 1929. godine (čl. 49–53) i Zakon o prinudnom poravnjanju i stečaju (čl. 118)), a naš zadatak pre pisanja stečajnog zakona je bio da ta rešenja prilagodi uslovima današnjeg trenutka. – Zakon o stečaju uvodi četiri isplatna stečajna reda: 1) potraživanja po osnovu troškova stečajnog postupka u koji ulaze sva potraživanja koja se po ovom zakonu smatraju troškovima stečajnog postupka; 2) neisplaćene neto zarade zaposlenih kod stečajnog dužnika u iznosu minimalnih zarada za poslednjih godinu dana pre pokretanja stečajnog postupka i neisplaćeni doprinosi za penzijsko i invalidsko osiguranje zaposlenih za poslednje dve godine pre pokretanja stečajnog postupka; 3) potraživanja po osnovu svih javnih prihoda dospelih u poslednja tri meseca pre pokretanja stečajnog postupka, osim doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje zaposlenih; i 4) potraživanja ostalih stečajnih poverilaca.

preporuka Radne grupe za stečajno pravo formirane pri UNCITRAL-u i naših legislativnih iskustava.

SUPERPRIORITYNA POTRAŽIVANJA

Neke države (npr. SAD), kao izuzetak od pravila da se poverioci stečajne mase namiruju prvi, ustanovile su tzv. superprioritetna potraživanja (eng. »superpriorities«). Ova potraživanja su malobrojna i namiruju se pre troškova stečajnog postupka. Ovde spadaju:

1. troškovi stečajnog postupka koji je pokrenut posle neuspelog postupka reorganizacije stečajnog dužnika.¹⁶ Troškovi postupka reorganizacije spadaju u prvi stečajni red. Međutim, ako je posle neuspelog postupka reorganizacije pokrenut stečajni postupak, novonastali troškovi imaju prioritet u odnosu na troškove reorganizacije. Bez ovakvog pravila bilo bi teško nagovoriti nekoga da sprovede postupak stečaja, a naročito ako je stečajna masa male vrednosti.

2. Stečajno veće može u izuzetnim situacijama dati davaocima kredita u stečaju ili postupku reorganizacije status superprioritetnog potraživanja. To znači da i u situaciji administrativne insolventnosti kreditori mogu biti isplaćeni u celosti.¹⁷

3. Ako se stečajno pravo opredeli za sistem po kome obezbeđeni poverilac ima pravo na odgovarajuću zaštitu obezbeđene imovine u cilju očuvanja njene vrednosti na istom nivou kao i u vreme nastupanja pravnih posledica otvaranja stečajnog postupka, onda pravo obezbeđenog poverioca po tom osnovu ima karakter superprioritetnog potraživanja.¹⁸

PRVI STEČAJNI ISPLATNI RED – POVERIOCI STEČAJNE MASE (TROŠKOVI STEČAJNOG POSTUPKA)

Među neobezbeđenim poveriocima u stečaju najpovoljniji položaj imaju poverioci stečajne mase.

¹⁶ Američki USCC, čl. 726(b).

¹⁷ U našem pravu, najviše što neobezbeđeni kreditori mogu dobiti je da se njihovo potraživanje tretira kao trošak stečajnog postupka (Zakon o stečaju, čl. 17(3)).

¹⁸ Više o superprioritetnim potraživanjima vidi: Charles J. Tabb, »The Law of Bankruptcy«, The Foundation Press, Inc., Njujork, 1997, str. 497–500.

Sva stečajna zakonodavstva troškove stečajnog postupka svrstavaju u prvi stečajni red (neka to čine na izričito,¹⁹ a neka posredno²⁰).

Svi administrativni troškovi su istog ranga.²¹ Ako nema dovoljno sredstava za isplatu svih poverilaca stečajne mase u celosti (tzv. administrativna insolventnost) oni će biti isplaćivani po principu srazmernosti (*pro rata raspodela*).²²

Ratio ovog stečajnog reda treba tražiti u želji zakonodavca da privuče kvalifikovane profesionalce da se prihvate posla stečajnog upravnika, kao i da se omogući efikasno odvijanje stečajne procedure. Treća lica neće pristati da ulaze u bilo kakve poslovne aranžmane sa stečajnom masom ako im se ne garantuje administrativni prioritet. Zaključak je da se stečajni postupak može sprovesti samo ako se predviđi povlašćeni tretman poverilaca stečajne mase. U suprotnom bi država bila u obavezi da skoro uvek snosi deo ovih dugovanja, što nije prihvatljivo.

Za većinu administrativnih troškova se postavljaju dva osnovna uslova:

- 1) da je potraživanje nastalo posle otvaranja stečajnog postupka i
- 2) da su troškovi bili stvarni i potrebni za očuvanje, upravljanje, unovčenje i raspodelu stečajne mase. Uvek se mora imati u vidu da su troškovi dozvoljeni samo u onoj meri u kojoj mogu biti korisni za stečajnu masu i neobezbeđene poverojice.²³

Razlikuje se veliki broj poverilaca stečajne mase od kojih će u daljem tekstu biti navedeni samo oni najznačajniji.

¹⁹ Zakon o stečaju, čl. 35(2)(1); američki USCC, čl. 503(b); engleski InsAct, čl. 324(1); novozelandski Insolvency Act iz 1967. godine (od sada: InsAct), čl. 104; australijski BA, čl. 109; vietnamski BC, čl. 39(1)(1).

²⁰ ZPPSL, čl. 138; hrvatski SZ, čl. 85; ZSP Republike Srpske, čl. 40; slovenački Zakon o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji (objavljen u Uradnom listu Republike Slovenije 7. decembra 1993. godine – od sada: ZPPSL), čl. 158. Ovi zakoni ne poznaju odvojen stečajni red u kome su svrstani troškovi stečajnog postupka, već propisuje da će se pre nego što se pristupi namirivanju poverilaca stečajnog dužnika iz stečajne mase izdvojiti iznos potreban za isplatu troškova stečajnog postupka.

²¹ Radna grupa UNCITRAL-a za stečajno pravo je na 22. konferenciji zaključila da svi troškovi stečajnog postupka imaju jednak tretman i spadaju u prvi stečajni red. Na 24. konferenciji zaključak je bio drugačiji, jer u prvi stečajni red spadaju samo nagrade i naknade troškova stečajnom upravniku nastale u vezi sa njegovim imenovanjem, obavezama i funkcijama, a u drugi stečajni red spadaju ostali troškovi stečajnog postupka. Kao što se vidi i na nivou UNCITRAL-a su prisutna lutanja na ovom polju.

²² U mnogim zemljama se pravi razlika između troškova stečajnog postupka i među njima se uspostavlja odnos isključivosti u naplati. Podsetimo se na podelu poverilaca stečajne mase na troškove stečajnog postupka i ostale obaveze stečajne mase aktuelnu u nekim zakonodavstvima (npr. Hrvatska).

²³ Engleski InsAct, čl. 324(1). i američki USCC, čl. 503(b)(1)(A).

Sudski troškovi stečajnog postupka.²⁴ – Ovo je, uz naknadu i nagradu privremenom stečajnom upravniku, jedina vrsta administrativnih troškova za koje se ne zahteva da su nastali posle otvaranja stečajnog postupka.

Nagrada za rad i naknada stvarnih troškova (izdataka) stečajnog upravnika i privremenog stečajnog upravnika.²⁵ – Stečajni upravnici imaju centralnu ulogu u čitavom stečajnom postupku. Zbog toga se nagrade i naknade na koje oni imaju pravo svrstavaju u prvi stečajni red. U suprotnom, niko ne bi htio da se prihvati uloge stečajnog upravnika. Visina nagrade upravniku može biti određena na dva načina. Prvi je da stečajni zakon odredi osnovicu za utvrđivanje iznosa nagrade, a drugi je da sam stečajni sud odredi visinu kao razumnu protivnaknadu za izvršene usluge.

Troškovi odbora poverilaca. Predsednik i članovi odbora poverilaca imaju pravo na naknadu stvarnih i nužnih troškova koje određuje stečajni sudija.²⁶

Obaveze stečajne mase zasnovane radnjama stečajnog upravnika ili licima koje on ovlasti, a u vezi sa upravljanjem, unovčenjem, obezbedenjem stečajne mase i njenom raspodelom poveriocima. – U ovu grupu, pre svega, spadaju: 1. nagrade i troškovi administrativnog osoblja (npr. potraživanja advokata za pružene advokatske usluge tokom trajanja stečajnog postupka) i 2. drugi troškovi potrebni za održavanje i upravljanje stečajnom masom (npr. troškovi kancelarijskog materijala, električne energije itd.).

Sva potraživanja zaposlenih (zarade i druge naknade priznate radnim pravom) po osnovu radnog odnosa dospela posle otvaranja stečajnog postupka. Ova potraživanja predstavljaju samo konkretizaciju prethodno pomenutih obaveza stečajne mase (pod g).²⁷

Potraživanja na ime neosnovanog obogaćenja stečajne mase.²⁸

Troškovi pokušaja reorganizacije. – Pored stečajnog postupka ne sme se izgubiti iz vida ni postupak reorganizacije stečajnog dužnika, jer i njegovi troškovi imaju administrativni prioritet.

²⁴ Zakon o stečaju, čl. 83; crnogorski ZIPD, čl. 86(1)(1); nemački InsO Engleski InsAct, čl. 324(1), i američki USCC, čl. 503(b)(1)(A), čl. 54(1)(1); hrvatski SZ, čl. 86(1)(1); ZSP Republike Srpske, čl. 41(1)(1).

²⁵ Zakon o stečaju, čl. 21. i 83.; američki USCC, čl. 503(b)(2); engleski Insolvency Rules iz 1986. godine, čl. 6.224; crnogorski ZIPD, čl. 86(1)(1); nemački InsO, čl. 54(1)(2); hrvatski SZ, čl. 86(1)(2); ZSP Republike Srpske, čl. 41(1)(2).

²⁶ Zakon o stečaju, čl. 28(1–2); crnogorski ZIPD, čl. 86(1)(2); nemački InsO, čl. 54(1)(1); hrvatski SZ, čl. 86(1)(2); ZSP Republike Srpske, čl. 41(1)(2).

²⁷ Zakon o stečaju, čl. 63(4).

²⁸ Nemački InsO, čl. 55(1)(3); hrvatski SZ, čl. 87(1)(4); ZSP Republike Srpske, čl. 42(1)(3).

Finansiranje i kreditiranje u stečajnom postupku.²⁹ – Postupak reorganizacije dužnika se u praksi često sprovodi odobravanjem kredita stečajnom dužniku od strane neke kreditne organizacije ili pribavljanjem novih investicija. Nijedna organizacija neće dati kredit niti će uložiti svoja sredstva u poslove dužnika, ako se prethodno njenom potraživanju ne obezbedi mesto u prvom stečajnom redu uz ostale troškove stečajnog postupka. Sve rečeno se može primeniti i na uzimanje kredita u postupku bankrotstva.³⁰

Potraživanja države po osnovu poreza i drugih dažbina nastalih posle otvaranja stečajnog postupka. – Otvaranjem stečaja dužniku ne prestaje pravni subjektivitet, a samim tim on zadržava i svojstvo poreskog obveznika (poreskopravni propisi su po pravilu naklonjeni stečajnim dužnicima).

Potraživanja druge ugovorne strane iz dvostranoobaveznih ugovora koje je prihvatio stečajni upravnik. – Stečajni upravnik ima pravo da prihvati ili ne prihvati sve dvostranoobavezne ugovore koje je zaključio stečajni dužnik, a kod kojih obe ugovorne strane nisu u potpunosti izvršile svoje ugovorne obaveze. Osnovna pravna posledica prihvatanja ugovora je da stečajna masa postaje ugovorna strana umesto stečajnog dužnika. Iz toga proizlazi da je posle prihvatanja stečajna masa ovlašćena da zahteva izvršenje svih obaveza iz ugovora od druge ugovorne strane, ali isto tako stečajna masa mora u celosti da izvrši obavezu stečajnog dužnika iz ugovora. Prihvatanjem ugovora potraživanja druge ugovorne strane postaju prioritetna i namiruju se pre ostalih neobezbeđenih potraživanja, ravnopravno sa troškovima stečajnog postupka. Od momenta prihvatanja poverilac stečajnog dužnika (druga ugovorna strana) postaje poverilac stečajne mase. Zakon o stečaju nije prihvatio opisana pravila, jer se potraživanja druge ugovorne strane tretiraju kao trošak stečajnog postupka samo ako stečajni upravnik ostane kod ispunjenja ugovora, pa u toku stečajnog postupka prestane da ga izvršava.³¹

Zakupnina dospela posle otvaranja stečajnog postupka. – U prvi isplatni red spadaju i potraživanja zakupodavca po osnovu ranije zaključenog ugovora o zakupu, koji je ostao na snazi, za iznos ugovorenih zakupnina dospelih posle otvaranja stečajnog postupka. Zbog značaja ugovora o zakupu i potrebe garantovanja prava zakupodavca, naš zakon je dodao ovo pravilo, premda bi se ono moglo izvesti iz opštег tretmana dvostranoobaveznih ugovora u stečaju.³²

²⁹ Američki USCC, čl. 364(a); crnogorski ZIPD, čl. 86(1)(1).

³⁰ Stečajni upravnik može u toku stečajnog postupka podizati kredit ako dobije saglasnost odbora poverilaca i ako prethodno obavesti stečajnog sudiju. Potraživanje kreditora se smatra troškom stečajnog postupka. Vidi: Zakon o stečaju, čl. 17(2–3).

³¹ Zakon o stečaju, čl. 74.

³² Zakon o stečaju, čl. 79(5).

DRUGI (VIŠI) STEČAJNI ISPLATNI RED – PRIORITETNI (PRIVILEGOVANI) POVERIOCI STEČAJNOG DUŽNIKA³³

Svetski trend je da se smanjuje broj poverilaca kojima stečajno pravo treba da pruži posebnu zaštitu, upravo zbog sprečavanja obezvredivanja načela ravnopravnosti neobezbeđenih poverilaca stečajnog dužnika.

Ova potraživanja po pravilu spadaju u drugi stečajni isplatni red, iako pojedina zakonodavstava neka od ovih potraživanja svrstavaju u prvi stečajni red zajedno sa administrativnim troškovima. Uporednopravnim pregledom se može ustanoviti nekoliko najčešćih prioritetnih potraživanja.

1) *Potraživanja države po osnovu poreza, doprinosa i drugih dažbina koja terete stečajnog dužnika, nastala u određenom periodu pre otvaranja stečajnog postupka* (obično od tri meseca do godinu dana).³⁴ – Država snagom svoje zakonodavne moći štiti svoja potraživanja, na štetu ostalih neobezbeđenih poverilaca. Uvidajući ovu nepravdu neke zemlje (npr. skandinavske) ukidaju prioritetan položaj države u postupku stečajnog namirenja. Država se kao poverilac ni po čemu ne razlikuje od ostalih poverilaca i nije pravedno da ona sama sebe stavlja u povoljniji položaj, samo zato što donosi zakone koji vezuju sve učesnike u privrednom životu. Zakon o stečaju je potraživanja države po osnovu svih javnih prihoda dospelih u poslednja tri meseca svrstao u treći isplatni red. Jedini izuzetak je napravljen za potraživanja po osnovu doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje zaposlenih za poslednje dve godine pre pokretanja stečajnog postupka, jer su oni svrstani u drugi isplatni red.

2) *Potraživanja zaposlenih po osnovu radnog odnosa dospela pre otvaranja stečajnog postupka.* – Zaposleni stečajnog dužnika spadaju u najznačajniju povlašćenu klasu stečajnih poverilaca. Sva potraživanja zaposlenih po osnovu ugovora o radu dospela pre otvaranja stečajnog postupka nemaju isti rang.³⁵ Neka imaju rang prioritetnih potraživanja, dok su druga neprivilegovana. Zakon o stečaju je privilegovana potraživanja zaposlenih svrstao u drugi isplatni red.³⁶ U nekim zemljama potraživanja zaposlenih ne spadaju u drugi stečajni red, već se

³³ Zakon o stečaju poznaje dve kategorije privilegovanih poverilaca i svrstava ih u drugi odn. treći stečajni red.

³⁴ Zakon o stečaju, čl. 35(2)(3); engleski InsAct, čl. 328(1). i 386; američki USCC, čl. 507(a)(8); crnogorski ZIPD, čl. 86(1)(3); nigerijski BA, čl. 36(1)(a); vijetnamski BC, čl. 39(1)(3); irski BA, čl. 81(1)(a). Hrvatski SZ u članu 71(1)(1). maksimalno favorizuje državu kao poverioca, vremenski neograničavajući njena potraživanja.

³⁵ Potraživanja radnika dospela posle otvaranja stečajnog postupka se namiruju kao troškovi stečajnog postupka.

³⁶ Zakon o stečaju, čl. 35(2)(2).

izjednačavaju sa troškovima stečajnog postupka.³⁷ Imajući u vidu uporednopravna rešenja i Konvencije Međunarodne organizacije rada (od sada MOR) mogu se izdvojiti nekoliko najznačajnijih prioritetnih potraživanja radnika.

Zarade. – Potraživanja radnika za neisplaćene zarade su ograničena po vrednosti i vremenu. Vrednosno ograničenje se svodi na određivanje najvišeg iznosa potraživanja, koje radnik može da prijavi kao prioritetno. Ono može biti utvrđeno na dva načina: korišćenjem garantovane zarade kao gornjeg limita³⁸ ili određivanjem maksimuma u vidu fiksnog novčanog iznosa po radniku.³⁹

Vremensko ograničenje znači da radnici imaju pravo da zarade prijave kao prioritetno potraživanje samo ako su ih stekli određeno vreme pre pokretanja stečajnog postupka. U praksi se ograničenja kreću od tri meseca do godinu dana.⁴⁰ Nisu retka ni zakonodavstva koja ne predviđaju vremensko ograničenje.⁴¹

Uvodenje ograničenja prava zaposlenih po osnovu zarada motivisano je potrebom da se zaštite interesi neprivilegovanih potraživanja i da se, u što je moguće većoj meri, očuva načelo ravnopravnosti poverilaca stečajnog dužnika. Neisplaćene zarade zaposlenih preko predviđenih ograničenja namiruju se ravno-pravno sa ostalim potraživanjima dužnika (svrstavaju se u opšti stečajni isplatni red).

Potraživanja naknade (zarade) za godišnji odmor u uporednom pravu ima rang prioritetnog potraživanja, jer se naknada za godišnji odmor, po svojoj pravnoj prirodi izjednačava sa zaradom.

Potraživanja naknade (zarade) za period plaćenog odsustva.

³⁷ Crnogorski ZIPD je prihvatio ovakvo rešenje, izjednačavajući neka potraživanja radnika sa administrativnim troškovima (čl. 86(1)(2)). Isto rešenje je prihvatio i hrvatski Zakon o radu (objavljen u Narodnim novinama, br. 38/95, 54/95 i 65/95) u članu 86.

³⁸ Zakon o stečaju govori o neto zaradama zaposlenih kod stečajnog dužnika, »u iznosu minimalnih zarada«. ZSP Republike Srpske u čl. 33(2) ima određbu po kojoj »prije ostalih stečajnih pojерilaca namiruju... se zaposleni stečajnog dužnika sa potraživanjima iz radnog odnosa do dana otvaranja stečajnog postupka, ali samo u visini zakonom utvrđene najniže plate«.

³⁹ Američki USCC svrstava privilegovana potraživanja radnika u treći i četvrti podstečajni red prvog stečajnog reda, a vrednosno ograničava potraživanje po jednom radniku na 4.000\$ (čl. 503(b)(1)(A)). – Irski BA ograničava potraživanja po radniku na 2.500 funti (čl. 81(1)(b)). – Crnogorski ZIPD u članu 86(1)(2), vrednosno ograničava prava jednog radnika na 5.000 eura. – Novozelandski InsAct je limitirao pravo radnika na 1.500\$ (čl. 104(1)(d)(i)).

⁴⁰ U SAD, Japanu, Sloveniji i Hrvatskoj ovaj period iznosi tri meseca, u Engleskoj, Irskoj, Nigeriji i Novom Zelandu četiri meseca, u Francuskoj šest meseci, dok je u našoj zemlji taj rok jedna godina. Kovencija MOR-a br. 172 o zaštiti potraživanja radnika u slučaju insolventnosti poslodavca predviđa prioritetan rang potraživanja radnika na ime zarada za period koji ne može biti kraći od tri meseca (član 6).

⁴¹ Crnogorski ZIPD, čl. 86(1)(2); ZSP Republike Srpske, čl. 33(2). i ZPPSL, čl. 140(2).

Potraživanja otpremnine zbog otpuštanja zaposlenih iz ekonomskih razloga (insolventnosti), a zakoni određuju maksimalan iznos otpremnine, kojoj se priznaje rang privilegovanog potraživanja.

Potraživanja penzija i drugih davanja po osnovu dopunskog osiguranja, koje je izvan sistema obaveznog socijalnog osiguranja.

Potraživanja radnika po osnovu naknade štete za povredu na radu, koju je pretrpeo pre dana otvaranja stečajnog postupka.

Potraživanja radnika po osnovu naknade štete zbog profesionalne bolesti koja je nastupila do otvaranja stečajnog postupka.⁴²

Umesto detaljnog nabranja u stečajnom zakonu, postoji elegantno zakonodavno rešenje po kome stečajni zakon ne treba da određuje koja prava radnika treba favorizovati, već to treba prepustiti zakonu o radu.⁴³

Za razliku od uporednog prava, koje predviđa znatno širi krug prioritetnih potraživanja zaposlenih, naše stečajno pravo poznaje samo jedno privilegovano potraživanje, što znači da su ostala potraživanja neprioritetna. U prioritetne tražbine radnika spadaju samo neto zarade u iznosu minimalnih zarada za poslednjih godinu dana. Nedavnim usvajanjem Zakona o radu promenio se položaj zaposlenih u slučaju pokretanja stečajnog postupka nad poslodavcem.⁴⁴ Ovim zakonom nisu promenjene odredbe o pravu zaposlenih u stečajnom postupku (jer to može biti učinjeno samo Zakonom o stečaju), ali su povećana njihova prava van ovog postupka, a u vezi sa neisplaćenim potraživanjima kod poslodavca.⁴⁵ ZOR predviđa da ako su ova prava delimično isplaćena u stečajnom postupku, zaposlenom pripada pravo na razliku, u skladu sa njegovim odredbama. Ako se svemu ovome doda da je ZOR formirao javnu službu koja garantuje obezbeđiva-

⁴² Više o pravima zaposlenih u slučaju insolventnosti poslodavca vidi: Branko Lubarda, »Radnopravni položaj zaposlenih u slučaju insolventnosti poslodavca«, Pravo i privreda br. 5–8/2000, str. 345–353.

⁴³ Hrvatski SZ u članu 71(1)(2). u viši stečajni red svrstava potraživanja zaposlenog u stečajnom postupku utvrđena Zakonom o radu, osim potraživanja za koja je zakonom određeno da će se nimiriti kao troškovi stečajnog postupka ili kao ostale obaveze stečajne mase.

⁴⁴ Zakon o radu (objavljen u Službenom glasniku RS, br. 24 iz 2005. godine – od sada: ZOR), čl. 124.–126.

⁴⁵ Po ZOR-u (čl. 125–126), zaposleni ima sledeća prava: 1) pravo na isplatu zarade i naknade zarade za vreme odsutnosti sa rada zbog privremene sprečenosti za rad po propisima o zdravstvenom osiguranju, koju je bio dužan da plati poslodavac, za poslednjih devet meseci do visine minimalne zarade; 2) pravo na isplatu naknada štete za neiskorišćeni odmor krivicom poslodavca, za kalendarsku godinu u kojoj je pokrenut stečajni postupak, do visine minimalne zarade; 3) pravo na isplatu otpremnine zbog odlaska u penziju u kalendarskoj godini u kojoj je pokrenut stečajni postupak, do visine tri prosečne zarade; i 4) pravo na isplatu naknada štete po osnovu odluke suda, donete u kalendarskoj godini u kojoj je pokrenut stečajni postupak, zbog povrede na radu ili profesionalnog oboleljenja.

nje i isplatu potraživanja zaposlenih u slučaju njihove nemogućnosti naplate u stečajnom postupku (Fond solidarnosti), što je standard predviđen komunitarnim pravom i konvencijama MOR-a, može se zaključiti da su, i pored neadekvatnog stečajnog zakonodavstva, prava radnika u priličnoj meri zaštićena.

3) *Potraživanja po osnovu izdržavanja.* – Jedno od najznačajnijih prioritetnih potraživanja koja se primenjuju samo u stečaju nad imovinom fizičkih lica (individualnom stečaju) su potraživanja za neisplaćena izdržavanja, dospela pre otvaranja stečajnog postupka. Neki zakoni ograničavaju ovo pravo samo na maloletnu decu stečajnog dužnika,⁴⁶ dok drugi samo određuju privilegovan položaj lica koja imaju pravo na izdržavanje, a koja su to lica određuje odgovarajući zakon koji uređuje porodične odnose. Imajući u vidu da Zakon o stečaju svojim odredbama uređuje stečaj preduzetnika, bilo je za očekivati da se ova potraživanja nadu među prioritetnim.

TREĆI (OPŠTI) STEČAJNI ISPLATNI RED – NEPRIORITETNI (NEPRIVILEGOVANI) POVERIOCI STEČAJNOG DUŽNIKA

Kada se isplate svi troškovi stečajnog postupka (prvi stečajni red) i kada se namire sva prioritetna potraživanja stečajnog dužnika (drugi stečajni red), na red dolaze ostala neobezbedena potraživanja stečajnog dužnika, osim onih koja su razvrstana u niže stečajne redove (četvrti, peti, itd.). Treći stečajni red se naziva opštim, jer će u praksi najveći broj stečajnih potraživanja ulaziti u ovu grupu. Ovaj isplatni red je rezidualna kategorija, jer sva neobezbedena stečajna potraživanja koja imaju pravo da participiraju u raspodeli sredstava iz stečajne masse, a ne spadaju u druge stečajne redove, pripadaju trećem stečajnom redu. Kada se govori o ravnopravnosti poverilaca u stečaju, kao osnovnom načelu stečajnog prava, misli se pre svega na ravnopravnost stečajnih poverilaca koji ulaze u opšti stečajni red. U našem pravu oni su svrstani u četvrti, a ujedno i poslednji, isplatni red.

ČETVRTI (NIŽI) STEČAJNI ISPLATNI RED – SPOREDNA STEČAJNA POTRAŽIVANJA

U četvrti stečajni red spadaju tzv. sporedna stečajna potraživanja, koja po shvatanju zakonodavca treba svrstati u najniže isplatne redove. Ona predstavljaju heterogeni skup raznovrsnih tražbina, od kojih su najznačajnije:

⁴⁶ Crnogorski ZIPD, čl. 86(1)(3).

1) *kamate na potraživanja stečajnih poverilaca od momenta otvaranja stečajnog postupka.* – Sve kamate dospele do momenta otvaranja stečajnog postupka se prijavljuju zajedno sa glavnim potraživanjem i spadaju u treći (opšti) isplatni red. Tretman kamata dospelih posle otvaranja stečajnog postupka, može biti različit.

Jedna grupa zemalja usvaja pravilo da se navedene kamate u stečaju ne isplaćuju.⁴⁷ Ovakvo shvatanje se pravda činjenicom da je to potrebno iz procesno-tehničkih razloga, jer bi se u suprotnom iznosi zahteva stečajnih poverilaca rastom kamata stalno menjali, što bi povlačilo sa sobom velike teškoće oko utvrđivanja nacrta o deobi.⁴⁸

Drugo rešenje je prihvatao ZPPSL, po kome kamata na potraživanja od dužnika ne prestaje da teče.⁴⁹ Motivi za uvođenja ovakve odredbe u naš zakon bili su izraz inflatornih tokova i potrebe zaštite obvezivanja potraživanja poverilaca.⁵⁰

Treće moderno rešenje, predstavlja pokušaj pomirenja prva dva stanovišta. Ono polazi od stava po kome kamate prestaju da teku od momenta otvaranja stečajnog postupka (prvo rešenje). Međutim, bez obzira na ovo pravilo, ako preostanu sredstva posle namirenja svih stečajnih potraživanja, kao potraživanja najnižeg stečajnog reda se namiruju kamate na potraživanja od otvaranja stečajnog postupka.⁵¹ Slično rešenje je prihvatiло и naše pozitivnopravno stečajno zakonodavstvo.⁵²

Troškovi koje su stečajni poverioci imali učestvovanjem u stečajnom postupku.⁵³ – U ovu grupu bi spadali svi troškovi koje poverioci imaju u vezi sa pok-

⁴⁷ Ovo rešenje je sadržao naš Stečajni zakon iz 1929. godine u čl. 56, kao i svi naši posleratni zakoni osim ZPPSL-a.

⁴⁸ Franjo Goršić, »Komentar Stečajnog zakona«, Izdavačko i knjižarsko preduzeće Geca Kon A.D., Beograd, 1934, str. 189.

⁴⁹ ZPPSL, čl. 101.

⁵⁰ O razlozima uvođenja ove koncepcije i stavovima koje su privredni sudovi zauzimali povodom primene ove odredbe vidi: Mirko Vasiljević, »Privredna društva«, Udruženje pravnika u privredi SRJ, Beograd, 1999, str. 584–585.

⁵¹ Crnogorski ZIPD, čl. 49; nemački InsO, čl. 39(1)(1); engleski InsAct, čl. 189(1–4); hrvatski SZ, čl. 71(1)(1); makedonski Stečajni zakon iz 1997. godine (od sada SZ), čl. 73(1)(1); ZSP Republike Srpske, čl. 34(1)(1).

⁵² »Ako posle izmirenja svih ostalih potraživanja postoje raspoloživa sredstva za isplatu, stečajni sudija može odobriti obračunavanje i plaćanje kamate i posle podnošenja predloga za pokretanje stečajnog postupka.« Na ovaj način, u naše pravo je na mala vrata ušla ideja petog isplatnog reda. Vidi: Zakon o stečaju, čl. 69(3).

⁵³ Nemački InsO, čl. 39(1)(2); makedonski SZ, čl. 73(1)(2); hrvatski SZ, čl. 72(1)(2); ZSP Republike Srpske, čl. 34(1)(2).

renutim stečajnim postupkom (poput troškova prijave potraživanja, sudskega troškova, troškova zastupanja, troškova prevoza i prenosišta).⁵⁴

3) *Novčane kazne zbog krivičnih dela, privrednih prestupa i prekršaja.*⁵⁵

4) *Potraživanja za besplatnu činidbu stečajnog dužnika.*⁵⁶

5) *Potraživanja prijavljena sa zakašnjenjem.* – Svi stečajni zakoni predviđaju rok u kojem poverioci moraju prijaviti svoje potraživanje. U nekim zemljama taj rok je prekluzivan, dok u drugima nije. Da bi se obezbedila procesna disciplina, poverioci moraju na neki način da budu sankcionisani. Jedna od najefikasnijih sankcija je prelazak potraživanja iz višeg u niži stečajni red (npr. obično potraživanje se namiruje kao sporedno).⁵⁷

6) *Potraživanja akcionara (člana) po osnovu zajma datog društvu.*⁵⁸ Dve su situacije kada bi akcionara, kao zajmodavca, trebalo staviti u nepovoljniji položaj u odnosu na ostale neprivilegovane poverioce:

a. *Aкционар (члан) koji da zajam društvu pod nepovoljnijim uslovima od tržišnih.* – Ovaj institut je u teoriji poznat pod nazivom »utanjena kapitalizacija«, a poznavao ga je naš Zakon o preduzećima pod nazivom »konverzija kredita u osnovni kapital«.⁵⁹ Pravilom ovakve sadržine bi se zaštitili poverioci privrednog društva od zloupotreba većinskog člana (akcionara), čime se na posredan način utiče na zakonit rad organa društva.

b. *Aкционар (члан) koji društvu da zajam u vreme poslovne krize umesto da kao dobar privrednik poveća osnovni kapital društva.* – Ovaj institut je pod nazivom »zajam umesto kapitala« uveo Zakon o privrednim društvima.⁶⁰ Prema usvojenom rešenju, akcionar (član) u ovom slučaju može u stečajnom postupku ostvarivati zahtev za povraćaj zajma samo kao stečajni poverilac sa neobez-

⁵⁴ Eberhard Braun, »*Insolvenzordnung – Kommentar*«, Verlag C. H. Beck, Minhen, 2002, str. 233.

⁵⁵ Nemački InsO, čl. 39(1)(3); makedonski SZ, čl. 73(1)(3); hrvatski SZ, čl. 72(1)(3); ZSP Republike Srpske, čl. 34(1)(3).

⁵⁶ Nemački InsO, čl. 39(1)(4); hrvatski SZ, čl. 72(1)(4); ZSP Republike Srpske, čl. 34(1)(4); makedonski SZ, čl. 73(1)(4).

⁵⁷ Američki USCC, čl. 726(a)(3); crnogorski ZIPD, čl. 90.

⁵⁸ Nemački InsO u ovu kategoriju svrstava sva potraživanja vlasnika po osnovu pozajmica datih društvu, bez dodatnih uslova (čl. 39(1)(5)).

⁵⁹ Zakon o preduzećima (objavljen u Službenom listu br. 29/96) je u članu 245. predviđao da akcionar koji je dao kredit pod nepovoljnijim uslovima od tržišnih ne može zahtevati povraćaj kredita u stečajnom postupku. Bolje je rešenje kojim se ovo potraživanje svrstava među sporedna i namiruje posle svih drugih neobezbeđenih potraživanja, uključujući i ostala sporedna potraživanja. Više o institutu konverzije kredita u osnovni kapital vidi: Mirko Vasiljević, »*Komentar Zakona o preduzećima*«, Udruženje pravnika u privredi SRJ, Beograd, str. 233–234.

⁶⁰ Zakon o privrednim društvima (objavljen u Službenom glasniku RS, br. 125 iz 2004. godine – od sada: ZOPD), čl. 135. i 232.

beđenim potraživanjem. Zakon o stečaju je trebalo da ode korak dalje, i da ih svrsta u sporedna stečajna potraživanja.

7) *Ugovorena subordinacija*. – Neka potraživanja će biti svrstana u četvrti stečajni red, jer je tako predviđeno u ugovoru sa poveriocem. Vanstečajni propisi će odrediti pravno dejstvo ovih klauzula u stečaju.⁶¹ Poverioci mogu biti zainteresovani da svrstavanjem u poslednji stečajni red preuzmu veći rizik u slučaju stečaja, ali i veću dobit ako do njega ne dode. U praksi je često izdavanje obveznika sa višim kamatnim stopama od običnih obveznika, ali sa lošijim položajem u slučaju insolventnosti dužnika.⁶²

8) *Pravična subordinacija*. – U nekim državama, stečajni sudovi imaju diskrepciono ovlašćenje da pojedina stečajna potraživanja svrstaju u kasniji isplatni red, jer to u konkretnom slučaju nalaže načelo pravičnosti.⁶³ U praksi, to znači da će se potraživanja ranijih isplatnih redova tretirati kao sporedna stečajna potraživanja. Sudovi ovo pravo najčešće koriste kada su u pitanju potraživanja nastala aktivnostima lica koja imaju fiducijarne dužnosti prema društvu.⁶⁴ Promena statusa određenog potraživanja je opravdana samo ako pravna forma ne odgovara ekonomskoj suštini (npr. nominalno je dat zajam, a u suštini je u pitanju povećanje osnovnog kapitala).

POSTUPAK SA VIŠKOM SREDSTAVOM IZ STEČAJNE MASE

Ako posle isplate u celosti svih poverilaca preostane sredstava u stečajnoj masi, ona se predaju stečajnom dužniku (ako je vođen postupak individualnog stečaja), odn. članovima ili akcionarima privrednog društva srazmerno visini udela, odn. akcija (ako je vođen postupak korporativnog stečaja). Na iznenadenje stručne javnosti Zakon o stečaju nije predviđeo ovo univerzalno prihvaćeno pravilo, što može dovesti do nedoumica u vezi sa načinom raspodele viška sredstava. Ovde bi po analogiji trebalo primeniti pravilo Zakona o privrednim društvima

⁶¹ Američki USCC, čl. 510(a).

⁶² Michael J. Hubert, »*Understanding Bankruptcy*«, LexisNexis, Matthew Bender & Company, 2000, Njujork, str. 174.

⁶³ Vidi slučaj iz američke sudske prakse *Pepper v. Litton* iz 1939. godine (308 U. S. 295) i američki USCC, čl. 510(c).

⁶⁴ Robert L. Jordan, William D. Warren, Daniel J. Bussel, »*Bankruptcy*«, Foundation Press, Njujork, 1999, str. 539. O licima koja imaju fiducijarne dužnosti prema društvu u našem pravu vidi: ZOPD, čl. 31.

o raspodeli likvidacione mase na vlasnike društva po potpunom namirenju potraživanja poverilaca.⁶⁵

Kod akcionarskog društva i društva sa ograničenom odgovornošću posebno treba obratiti pažnju na eventualno postojanje preferencijalnih akcija ili u dela, jer oni svojim imaočima daju pravo prvenstva naplate iz ostatka stečajne mase u odnosu na obične akcije, odn. udele.

Članovi (akcionari) privrednog društva se ne tretiraju kao poverioci u stečaju, zbog čega se i ne svrstavaju u isplatne redove. Međutim, ako oni imaju neko potraživanje prema društvu, onda će imati isti položaj kao i bilo koji drugi poverilac i svrstaće se u neki od stečajnih redova.

ZAKLJUČAK

Za razliku od prethodnih stečajnih propisa koji su važili na teritoriji naše zemlje, Zakon o stečaju poznaće i uređuje stečajne isplatne redove. Na ovom mestu će biti sumarno prikazane najznačajnije zamerke i sugestije koje se mogu uputiti našoj *de lege lata* stečajnoj regulativi.

1) Neophodno je proširiti krug prioritetnih potraživanja zaposlenih, jer naš Zakon o stečaju u prioritetsna potraživanja svrstava samo neto zarade radnika u iznosu minimalnih zarada za poslednjih godinu dana. Pored zarada, sledeća potraživanja radnika moraju biti prioritetsna: naknade za godišnji odmor, naknade za period plaćenog odsustva, otpremnine zbog otpuštanja zaposlenih iz ekonomskih razloga, penzije i druga davanja po osnovu dopunskog osiguranja, naknada štete zbog povrede na radu i naknada štete zbog profesionalne bolesti.

2) Zakon o stečaju, u skladu sa osnovnom idejom da preduzetnika posmatra isključivo kao trgovca, a ne i kao fizičko lice, u potpunosti zanemaruje sve porodično-pravne odnose u koje je on stupio, a shodno tome i potraživanja po osnovu izdržavanja prema stečajnom dužniku ne svrstava među prioritetsna.

3) Zakon o stečaju ne poznaće sporedna stečajna potraživanja kojima je место u poslednjem stečajnom isplatnom redu. Subordinacijom nekih potraživanja prema stečajnom dužniku mogu se ostvariti raznovrsne funkcije u stečaju, od obezbeđivanja procesne discipline do zabrane zloupotrebe prava.

4) U Zakon o stečaju je neophodno uneti univerzalno prihvaćeno pravilo o načinu raspodele stečajne mase koja preostane u slučaju potpune isplate svih poverilaca u stečaju.

⁶⁵ ZOPD, čl. 360.

5) Stečajnim sudovima treba dati veća ovlašćenja prilikom svrstavanja stečajnih potraživanja u pojedine stečajne isplatne redove, i omogućiti im da odsupe od načela ravnopravnosti, kad to u konkretnom slučaju nalaže načelo pravičnosti.

VUK RADOVIĆ, LL.M
Junior Faculty Member
at University of Belgrade School of Law

PAYMENT ORDERS IN BANKRUPTCY

Summary

One of the main functions of bankruptcy procedure is to distribute the debtors assets to his creditors. This distributional process inevitably entails an ordering function, except in the rare case in which all creditors are paid in full. The first creditors to be paid are secured creditors. The remaining assets in the estate are distributed to all of the general unsecured creditors and for them the controlling bankruptcy principle is equality of distribution. The bankruptcy laws contains many exceptions to the premise of equality. The claims of bankruptcy creditors are categorized in payment orders. The creditors of a lower payment may only be settled after creditors of the previous payment order have been completely paid. The bankruptcy creditors of the same payment order are settled in proportion to the size of their claims. In comparative law claims are settled in following payment orders: 1. the expenses of bankruptcy; 2. preferential (priority) claims; 3. general payment order (ordinary claims) and 4. claims of lower payment orders.

Payment orders in bankruptcy have recently been introduced in Serbia as part of Insolvency Proceedings Act. Although regulation of this legal problem is much better resolved in comparison with the previous Act, its provisions are somewhat ambiguous. The author in this article implemented a critical approach, in order to give some suggestions to our law-makers.